

ULUS BAKER
Kanaatlerden İmajlara

ULUS BAKER (1960-2007) Kıbrıs asıllı sosyolog. ODTÜ'de Sosyoloji Bölümü ile GİSAM'da, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde dersler verdi. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*'ni (İletişim, 1988) hazırlayan kadroda yer aldı. *Toplum ve Bilim* dergisi yayın kurulu üyeliği yaptı. Başka dergilerin yanı sıra *Birikim*'de de yazıları yayınlandı. Gilles Deleuze'un Kant, Spinoza ve Leibniz üzerine derslerini; *İki Konferans: Yaratma Eylemi Nedir?*; *Müzikal Zaman ve Spinoza: Pratik Felsefe* başlıklı kitaplarını Türkçeye kazandırdı. Yayınlanmış kitapları: *Aşındırma Denemeleri*; *Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisine Doğru*; *Dolaylı Eylem*; *Beyin Ekran*; *Yüzeysel Bilim: Fragmanlar*; *Sanat ve Arzu*; *Siyasal Dilde Huzur Söylemi*.

Birikim Yayınları, 2010-2015 (4 baskı)

© 2010 Birikim Yayıncılık A.Ş.

İletişim Yayınları 2245 • Birikim Kitapları 11

ISBN-13: 978-975-05-1862-1

© 2018 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-2. Baskı 2018-2020, İstanbul

3. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI GİSAM

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Siyami Kuzu

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ULUS BAKER

Kanaatlerden İmajlara

Duygular Sosyolojisine Doğru

ÇEVİREN *Harun Abuşoğlu*

Deniz Dülgerođlu'na

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	7
TEŞEKKÜR.....	10
ÖNSÖZ	11
SUNUŞ	
KULLANIŞLI BİR SOSYOLOJİ	15
ÇEVİRMENİN NOTU.....	21
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	23
İKİNCİ BÖLÜM	
KANAAT NEDİR?	31
Pascal'ın bahsi.....	31
Eski ve modern kanaat kavramı.....	37
Bir sosyal bilim problemi olarak kanaat.....	46
Kanaatin psikolojik statüsü.....	55
Bakış açısı nosyonu.....	63
<i>Öznenin hukuki inşası</i>	73
<i>İçtihat hukuku</i>	76

Dil eleştirisinin boyutları.....	78
<i>İletişim: Bir modelin öyküsü</i>	81
Toplumsal tipler: Duygular sosyolojisi yararına.....	86
<i>Toplumsal bir tip olarak "dost"</i>	107
<i>Modernlik, topluluk ve dostluk</i>	120
Yeni bir "sosyolojik tahayyül"e doğru.....	123
<i>Belgesel film bir laboratuvar gibi işler mi?</i>	127
Godard'ın yeni imajı.....	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DUYGU NEDİR?	137
Tezin önermesi.....	137
Duygu: Freudcu bir boşalım.....	142
<i>Duygular ve toplumsal tipler</i>	159
Freudculuğa karşı Spinoza:	
Bir duygular toplum bilimine doğru.....	168
<i>Felsefi duygularda anekdotların önemi</i>	176
<i>Disiplin ve denetim toplumları</i>	179
<i>Romantizm sorunu ve tutkulu yaşam</i>	183
<i>Jest</i>	185
Ignoramus: Psikanalizin Bilmediği.....	186

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMAJ NEDİR?	197
Duygular ve imajlar.....	197
<i>Tahayyül ve tahayyül kudreti: Aşırılık teması</i>	205
Gündelik hayatın imajları.....	213
Modern tahayyül.....	217
<i>Natürmort</i>	222
Teknik imajlar sorunu ve belgenin niteliği.....	223
İmajın ontolojisi.....	227
<i>Işığın metafiziği</i>	230

Dünyanın duygusal bir modeli olarak sinema	235
<i>Sinematografik imajın popüler deneyimlenişi</i>	240
<i>Bir imaj nasıl yalan söyler? Magritte ve Foucault</i>	244
İmajların gücü	249
“Belge”nin sorunsallaştırılması	251
<i>Bir karşıtlık: Edison-Dickson’a karşı Lumière</i>	262
<i>Yılmaz Güney’in dünyası</i>	267
Belgeselin mantığı	278
Ortamın belirsizliğine dair	282
Pathos kavramı: Sinema ve duygular	286
Belgesel imajın içerdiği sorunlar	288
Lanzmann’ın Shoah’ı ve	
Kino-göz öğretisi için ima ettiği şeyler	294
İmajlar kuramının özeti	300
<i>Montaj, brikolaj, yenilik</i>	311
Vertov’un Sine-Göz kuramı	
ve belgesel için ima ettiği şeyler	318
SONUÇ YERİNE	337
KAYNAKÇA	347
İSİM DİZİNİ	353
KAVRAM DİZİNİ	359
ESER DİZİNİ	365

TEŐEKKÖR

Prof. Hasan Ünal Nalbantoğlu, Prof. Bahattin Akřit ve Harun Abuşoğlu'na 6zellikle motive edici mutlak yardımları bakımından; Ersan Ocađ, Ahmet ığdem, Tanıl Bora, Thomas Balkenhol, Bilge Demirtař ve GİSAM çalışanlarına yardım ve destekleri için; Öteki Yayınları ve İletişim Yayınları'na bu tezin hazırlanması ve basılması için olanak sağladıklarından 6t6r6 minnettarım.

ÖNSÖZ

Ulus Baker'in 2002 yılı Eylül ayı ortasında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde oluşturulan jüri önünde başarıyla sunduğu doktora tezi, bitirmesinde itici güç olmuş kadirşinas arkadaşları Harun Abuşoğlu'nun Türkçeye çevirisiyle okur önünde artık.

Maddi ve manevi anlamda Ulus'a her zaman destek çıkmış olan Harun'un, artık danışmanı olmadığım halde beni de yeniden bir tür gayriresmi danışman rolüne zorlaması sonucu, Ulus'un tezinin hammaddesini oluşturan yaklaşık ikibin sayfaya kısa bir göz attığımda yaptığım "bu yığından tez çıkar" yollu öneri, deyim yerindeyse 'yumurta kapıya gelmişken' onun görünüşte bir vurdumduymazlık altına gizlediği tez bitirme arzusunu kamçılardı sanırım.

Yazdıkları, zihninin işleyişini de yansıtır biçimde, tıpkı bazı caz müziği türlerinde sonunda ana motife dönecek tarzda emprovizasyona, saçaklanmaya müsaitti. Bana onun neredeyse emprovize cazla benzeşen bir şey yaptığı hissini veren bu noktanın önemi aşağıda, sonda yazdıklarıyla bağlantılı mıdır, bilemeyeceğim. Çeviriden de görülebileceği gibi, sa-

çaklanmalar yer yer sürse de tez bittiğinde ortaya doyurucu bir bireşim denemesinin konmuş olması çok değerliydi. Temennim bu kanımın kitabın okurlarınca da paylaşılması, zihinlerinde yeni soru ve arayışları kışkırtması.

Bu kısa önsözde, tezi okurken hep aklıma takılıp da kendisine de ifade ettiğim ve onun da kabul ettiği, hâlâ da kendini hissettiren ‘ontolojik’ bir soruyla Ulus’un yazdıklarına kısa bir not ekleyebilirim, diye düşündüm. O da şu:

Dilde barınmaya, orada ‘dünya’lar kurmaya yazgılı tek canlı olan insan için ‘görsellik’ ve imgeler hep öncelik taşımıştır tarih boyunca. Bu bakımdan günümüzde yepyeni bir görümlüyle yüzyüze değiliz. Yeni olan, günümüzde çoğu yalan yanlış görsellik imgenin toplumsal yaşamı istila etmesi gerçeği yanında, özellikle piyasaya güdümlü ideolojik işleyişe uyar aldatıcı tekdüzelikte bir ‘görsel’ yoğunlaşmanın getirdiği kısırlaşmadır. Bunun sonucunda da, bir zamanlar Aristoteles’in deyişiyile ‘canın gözü’nün (*omma tes psuches*) metin okumaya özgü türünün gerilediği, güdükleştiği bir tarih dönemindeyiz. Bu yeni durumu anlama ve aşma çabası içine girmek zorundayız sanırım.

Fredric Jameson günümüzü anlamak için mümkün olabilirse bir “görsel ontoloji”ye ihtiyaç bulunduğunu ihtiyatla şöyle dile getirir:

İçinde yaşadığımız toplum artık çoğunlukla imalâtımız ürünlere görsel anlamda sahip çıkacağımız, imgelerini topladığımız bir dünya sunuyor bizlere. İnsanlarca üretilmiş bu yapay evrenin bir ontolojisi eğer hâlâ mümkünse, bu [çaba] görsel olanın, öteki duyuların terkettiği, ilk bakışta ağırlıkla görsel varlığın ontolojisi olmak zorunda. Bütün ik-

tidar ve arzu mücadeleleri burada, yani bakışın hâkimiyet kurma [kavgası] ile görsel nesnenin sınırtanımaz zenginliği arasında yer tutmak zorunda. Uygarlığın en üst düzeyinin (şimdiye dek) insan doğasını *ahlâkçılığın bile artık keşip atmak istemediği* bu tek tür oynaklığa dönüştürmüş olması tam bir ironi.¹

Okuru ilgilendirebilecek bir başka biyografik noktayla bitireyim. Şöyle yazmıştı tezinin kabulünün hemen ertesinde kaleme aldığı kısacık bir yazısında özlediğimiz dostumuz:

yaptığımız ve yapmayı sürdürdüğümüz işlere, düşündüklerimize, hissettiklerimize asla inanmadan ne kadar çok şey yaşadığımızı dair bir tartışmayı içeren doktora tezimi nihayet dün sunabildim; bazı dostlarım sayesinde kabul edildi; böylece, teknik anlamda bazı düzeltmeler kalmakla birlikte daha bir aramızda olabilecek bir haldeyim... bir tez jürisi hikayesi anlatmayacağım elbette, ama tek söyleyebileceğim şeyi söylemeden edemeyeceğim: sevinç yerine bir “bakiye” duyguyla karşı karşıya kaldım... beş altı yıldır uğraştığım ve şu anda benim için “çok özel” üç kişinin sayesinde tamamlanmış olduğuna kani olduğum bir çalışma sürecinden geriye sadece biraz “hüzün” kaldı...

....

hüzün geriye kalandır. biraz blues dinleyin benim için...

Ne dersiniz, elimiz altındaki metni ‘canın gözü’yle okumaya başlayalım mı?

HASAN ÜNAL NALBANTOĞLU

---

1 Fredric Jameson, *Signatures of the Visible* (New York and London: Routledge, 1992): 1 [altını ben çizdim].